

Szabó Miklós

A tiszti alapképzés folyamatos korszerűsítését kikényszerítő nemzetközi események és a magyar tiszti „minőség” fontosabb elemei az 1960-as évek első felében

DOI 10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.49

Magyarország politikai vezetése 1956. november–decemberében úgy döntött, hogy a Magyar Néphadsereg romjain egy új, korszerű haderőt teremt. Ebből adódóan, illetve politikai okokból tömeges méreteket öltött a tisztek leszerelése. Ugyanakkor, az 1960-as évek első felében különös mértékben megnőtt a hidegháborús feszültség, a III. világháború veszélye. Ez mindkét oldalon további fegyverkezést, korszerűsítést igényelt. Ehhez a Magyar Néphadseregben is egy korszerű műveltséggel és kiképzettséggel rendelkező tisztikart kellett teremteni. Ennek az útnak a legfontosabb elemeit mutatja be a szerző, ami elvezetett a katonai főiskolák 1967 őszi felállításához.

1956. októberi vihara a Magyar Néphadsereget is tragikus helyzetbe sodorta. A katonai felső vezetés döntő részének tehetetlensége, a „Tegyen belátása szerint!” szegyeneljes parancsai szétzilálták mind a haderőt, mind annak – történelmi okokból – amúgy is alacsony társadalmi tekintélyét.

*

A Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 0066/csf. – 1958. 01. 06. számú irata szerint¹ Uszta Gyula² vezérőrnagy, hadseregpáncsnok már 1956 novemberében javaslatot terjesztett elő dr. Münnich Ferenchez,³ a fegyveres erők miniszteréhez a Magyar Néphadsereg újjászervezése tárgyában. Az új Magyar Néphadsereg (MN) katonaaállományát 50 ezer főben javasolták meghatározni, mintegy 10–11 ezer tiszttel, 2500–3000 tiszthelyetessel és 36 000–37 500 legénységi állományúval. Ezt a kontingenst

1 Hadtörténeti Levéltár, Magyar Néphadsereg (a továbbiakban: HL MN) 1967/T–244. ő. e. (1956. 11. 29.)

2 „Uszta Gyula (1914–) altábornagy, miniszterhelyettes, a Magyar Honvédelmi Szövetség országos elnöke. Erdőőr volt. 1943 óta tagja a pártnak. Részt vett a Szovjetunióban, Fjodorov egységében, majd a Kárpát-Ukrajnában működő Rákóczi-csapat parancsnokaként a Magyarország felszabadításáért folyó antifasiszta partizánmozgalomban. A felszabadulás után felelős pártfunkciókat töltött be; egy ideig Zemplén megye főispánja volt. 1948-tól a néphadsereg tisztje. Országgyűlési képviselő, az Elnöki

egy, 13–14 ezer fős polgári alkalmazotti állomány egészítené ki, illetve a fentiekén kívül terveztek létrehozni egy-egy egyesített katonai akadémiát, egyesített katonai tiszti iskolát, valamint repülő hajózó és repülőgép-technikus tiszti iskolát. Minderre, mintegy 2 milliárd Ft-os költségvetést tartottak elegendőnek.

Az új, lényegesen kisebb haderővel kapcsolatos elképzeléssel összefüggésbe december 4-én készült el Soós Sándor ezredes, kiképzési és mozgósítási osztályvezető előterjesztésében egy jelentés.⁴ Ebben – jelen témánk szempontjából – szükségesnek tartotta rögzíteni, hogy egyetlen katonai akadémiát (Zrínyi Miklós Katonai Akadémia – ZMKA) kell létrehozni összefegyvernemi, nevelőtiszti és hadmérnöki tagozattal. Az új hadsereglétszámból adódó – mintegy 50–60 fős fölösleget, főleg a 3. évfolyamról – a csapatokhoz kell irányítani. Ami az alapképzést illeti, az Egyesített Tiszti Iskola (ETI) végezze az összes fegyvernemi tiszti képzést. Az itt várható, kb. 200–270 fős pluszlétszámot a leggyengébbek leszerelésével kell felszámolni.

Ez az egész MN-re vonatkozó előterjesztés – amiből itt csak a tisztképzésre vonatkozó rész emeltetett ki – mint egy későbbi iratból⁵ kikövetkeztethető –, lényegében a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK) 1956. december 8-ai határozatát,⁶ valamint a Honvédelmi Tanács (HT) december 22-ei 1/101/1956. számú határozatát készítette elő.

*

Ezeket a döntéseket – perspektívájukban – szinte azonnal felülírta a feszült nemzetközi helyzet, s a Varsói szerződés (VSZ) vezetőinek erre hivatkozó mind határozottabb igénye. Így, Ugrai Ferenc⁷ ezredes, vezérkari főnök, valamint Lakatos Béla ezredes, szervezési és mozgósítási csoportfőnök 1957. március 16-án terjesztett elő egy

Tanács tagja. Az MSZMP Központi Bizottságának tagja (1957-től).” Új Magyar Lexikon, Akadémiai Kiadó, Bp. 1962. 565. o.; „Uszta Gyula: altábornagy. 1956–1970 között a honvédelmi miniszter első helyettese, 1970-től a Magyar Partizánszövetség főtitkára, 1966-tól az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságának tagja. 1969-től az Ellenállók Nemzetközi Szövetsége (FIR) vezetőségi tagja. Tagja az Elnöki Tanácsnak, országgyűlési képviselő.” Uo. Kiegészítő kötet, 1981. 633. o.; „Uszta Gyula: altábornagy. 1982-ig volt a Magyar Partizánszövetség főtitkára. 1982. jan.-tól a Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetségének alelnöke.” Uo. Kiegészítő füzet, 1983. 15. o. 1995-ben halt meg (Sz. M.).

3 Dr. Münnich Ferenc (1886–1967) jogász, politikus. 1911-ben tiszti vizsgát tett, 1915-ben orosz hadifogságba esett. 1917-ben lett tagja a bolsevik pártnak, majd 1918-ban részt vett a polgárháborúban. Hazatérte után jelentős szerepet vállalt a KMP létrehozásában. A Tanácsköztársaság idején a Hadügyi Népbiztosság szervezési osztályának a vezetője, majd a budapesti Vörös Őrség, illetve a VI. hadosztály politikai biztosa, június végétől pedig, a szlovák Vörös Hadsereg parancsnoka volt. Augusztusban Bécsbe menekült, majd 1920–1921-ben Kárpátalján ténykedett, 1922-től Moszkvában élt. 1936-ban a 15. spanyol hadosztály vezérkari főnökeként, később a 11. nemzetközi brigád parancsnokaként vett részt a polgárháborúban. 1946 májusától rendőr altábornagyként Budapest rendőrfőkapitánya. Az 1949–1956-os években különböző nagyköveti posztokon szolgált. 1956. 10. 24-től az MDP KV tagja; 26–31-ig a Nagy Imre-kormány belügyminisztere; 1956. november – 1958. január között miniszterelnök-helyettes volt, s mint ilyen, felügyelte a fegyveres erőket. Az 1958–1961. években a Minisztertanács elnöke. 1961-től a második Kádár-kormány államminisztere volt, 1965-ben nyugdíjazták. Markó László: Ki kicsoda a magyar történelemben. Helikon Kiadó, 2005. 212. o.

4 HL MN 1967/T–223. ő. e. 0015/Szerv. O.(1956. 12. 17.)

5 HL MN 1967/T–241. ő. e. (1957. 09. 26.)

6 HL MN 1958/T–26. ő. e. 0549/HM Titkárság (1958. 05. 13.)

jelentést⁸ a Magyar Néphadsereg fejlesztési tervéről. Ebből megállapítható – sok más mellett –, hogy a Magyar Népköztársaságnak (MNK) perspektivikusan (1962-re, illetve 1965-re) békében 100 ezres, háborúban pedig 300 ezres hadsereggel kell rendelkeznie.

A nemzetközi helyzet alakulására való tekintettel, a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága (MSZMP Pol. Biz.) 1957 szeptemberében elvi döntést hozott, miszerint „a hadsereget alkalmassá kell tenni arra, hogy belső funkciójának teljesítése mellett képes legyen egy esetleges külső támadás elhárítására”.⁹ Ennek megfelelően, a Honvédelmi Tanács október 1-jére tűzte ki a Néphadsereg 1957–1960. évi fejlesztési javaslatának megvitatását.¹⁰ Ennek a hadseregfejlesztésre vonatkozó egyik fontos eleme a létszámviszony volt:

1. táblázat

Állomány-kategória	1957 ősztől	1958 ősztől	1959 ősztől	1960 ősztől
Tiszt	14 800	14 800	?	?
Tiszthelyettes	4 236	4 960	?	?
Honvéd	39 764	43 290	?	?
Összesen	58 800	63 050*	66 850	73 050

A Vezérkar 1958. augusztus 27-én adta ki a Magyar Néphadsereg 1958. évi szervezési intézkedését.¹¹ Ennek egyik rendkívül fontos, a minőségi tisztképzés hosszú távú biztosítására káros döntése szerint, – hiszen az 1980–90-es évtizedekben, különösen a rendszerváltás felelősségteljes éveiben az egykori „Rákócziak” adták a hadsereg felső vezetőinek döntő többségét – szeptember 15-ével befejeződött a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola teljes felszámolása. Ugyanakkor, „A néphadseregen belüli teljes konszolidáció 1958-ban befejeződött. Egyidejűleg az országban és a hadseregben megteremtődtek a hadseregfejlesztés nélkülözhetetlen feltételei.”¹² – állapította meg egy szakkönyv.

Ennek lehetett egyenes következménye, hogy az MSZMP 1959. november 30. és december 5. között üléselő VII. kongresszusa megerősítette egy hosszú távú honvédelmi politika irányelveit, a hadsereg fejlesztésének és korszerűsítésének konkrét programját. Ezzel kapcsolatban a kongresszusi beszámolóban az fogalmazódott meg, miszerint: „Nincs szándékunkban az ország fegyveres erőinek – ideértve a hadsereget, a belső karhatalmat és a határőrséget – növelése. Ugyanakkor mindaddig, amíg azt a helyzet megköveteli, korszerűsítés tekintetében minőségileg fejleszteni kell azt.”¹³ Tehát szakítottak

7 Ugrai Ferenc (1922–2006) altábornagy, a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke, miniszterhelyettes, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) „Pro Militum Artibus” (A hadtudományért) kitüntetője.

8 HL MN 1967/T–241. ó. e. (1957. 03. 16.)

9 Magyarország hadtörténete. Főszerkesztő: Liptai Ervin. Zrínyi Katonai Kiadó, 1985. 2. kötet, 570. o.

10 HL MN 1967/T–241. ó. e. (1957. 09. 26.)

11 HL MN 1967/T–244. ó. e. (1958. 08. 27.)

12 Magyarország hadtörténete... i. m. 566. o.

a korábbi mennyiségi szemlélettel és a hadseregfejlesztés komplex, a mennyiségi és minőségi követelményeket egyaránt figyelembe vevő módját tűzték ki célul.

*

Talán, a minőségi követelmény megfogalmazásával összefüggésben tekinthető érthetőnek az a pozitív tény, hogy míg az ezekben az években meglehetősen gyakorisággal született tábornoki-tiszti statisztikák sok mutatója között nem találhatók az iskolai végzettségre vonatkozó adatok, 1960-ban már e téren is tapasztalható változás. Ugyanis, e fent jelzett minőségi követelmények teljesíthetőségét lényegesen meghatározta a hivatásos állomány általános helyzete, ezért az 1960 tavaszán, a Szervezési és mozgósítási csoportfőnökség által a honvédelmi miniszter számára – az 1960. január 10-ei helyzet alapján – összeállított 17 oldalas jelentés a Magyar Néphadsereg katonállományának statisztikai adatairól, már tartalmaz ilyen tényeket is!¹⁴ Ezek szerint, ami a tisztikar iskolai végzettségét illeti: 1959/60-ban 69,6%-a (1958/59-ben 71,8%) nem végzett katonai iskolát, illetve szakaszzparancsnoki, vagy annál alacsonyabb képzettségű volt; 21,9%-a (21,5%) rendelkezett század-zászlóaljparancsnoki képesítéssel; 8,5 (6,7) %-a viszont már akadémiai végzettségű, illetve diplomás volt. Ezt a tudásnövekedést azonban kevésnek ítélték, figyelembe véve a tisztikarral szemben támasztott, egyre növekvő követelményeket. (330. f.ólió)

Nagyobb mérvű a pozitív eltolódás a polgári végzettség terén: a tiszti állomány 69,7%-a (1956. januárban 80,6%) rendelkezett 8 általános iskolai, vagy ettől alacsonyabb végzettséggel; 25,2 (10,8) %-a 4 középiskolát végzett, illetve érettségizett; 5,1 (8,6) %-a rendelkezik egyetemi/főiskolai végzettséggel. (332. f.)¹⁵ Most viszont remény nyílt arra, hogy a belátható időn belül lényegesen javuljon ez az arány. Ugyanis a Műszaki Egyetemen 125 (ebből 52 nappali ösztöndíjas); az Orvostudományi Egyetemen 1 nappali ösztöndíjas; a Közgazdaságtudományi Egyetemen 42; a Tudományegyetem Jogi Karán 170, Bölcsész Karán 77, a Természettudományi Karán 21; az Agrártudományi Egyetemen 4; a Pedagógiai Főiskolán 7; a Testnevelési Főiskolán 10, a Számviteli Főiskolán pedig 2 fő tanult. Ugyanakkor, amikor örvendetesnek ítélték ezt a létszámot, megállapították, hogy a választott tudományágak aránya nem teljesen egyezik a Magyar Néphadsereg szükségleteivel. Ezt jól tükrözi a következő oldalon található táblázat (332/a f.)

Mint látható, valóban indokolatlan volt a nagyszámú jogászképzés, részben a közgazdaképzés; egyértelműen hasznosíthatatlannak tartották a hadseregen belül a mezőgazdászokat, miközben meglehetősen reménytelen vállalkozásnak tűnhetett az orvosok és a testnevelők pótlása.

(Csak a „társadalmi köztudat”, de inkább az önmagukat „tisztára mosni” szándékozók állításainak enyhe árnyalására: még ekkor, a kemény diktatúra véres

13 Uo. 570. o.

14 HL MN 1962/T-77. ő. e. 00582/HM Titkárság (1960. 03. 28.)

15 A diplomások arányának visszaesése az 1956/57. évi tömeges leszereléssel/leszereltetéssel függhetett össze, valamint azzal, hogy a mérnökök, orvosok számára kevésbé volt problematikus a civil szférában való egzisztencia-teremtés – Sz. M.

2. táblázat

Megnevezés	Meglévő létszám	Diplomát igénylő beosztások	Tanulmányokat folytatók létszáma
Mérnök	276	390	125
Orvos	176	250	1
Jogász	85	120	170
Közgazda	?	26	42
Testnevelő	?	54	10
Mezőgazdász	?	?	4

időszakában, illetve vége felé, még a hadseregben *sem* volt kötelező a párttagság – mint ahogy sok karrierista gondolta! Ugyanis ekkor a táborno­koknak és tiszteknek csak 78,8%-a volt párttag, bár ez növekvő tendenciát mutatott – ami összefügghetett a konszolidáció kibontakozásával is: 1956-ban 72,7; 1957: 75,8; 1958: 1959: 78,1%. Ebben az esetben a fent említettektől eltérő a tendencia: a csapatoknál szolgáló tisztek 71–75%-a volt párttag, míg a Honvédelmi Minisztériumban és közvetleneinél lévők 94–87%-a.) (334. f.).

*

A párt-, állami és katonai vezetőknek 1960-ban a fenti statisztikai mutatókat és fejlesztési elképzeléseket is figyelembe kellett venniük – sok más mellett –, amikor megtervezték a Magyar Néphadsereg nagyütemű modernizálásának éveit-évtizedeit, hiszen a hadügyben végbe menő mélyreható változások eredményeként a honvédelem mindinkább osztársadalmi feladattá vált. Ezt fejezte ki az Országgyűlés a honvédelemről szóló 1960. évi IV. Törvénnyel, amely szabályozta a különböző szervezetek honvédelmi kötelezettségeit. Ebben fordult először elő, hogy külön fejezetben szabályozta a fegyveres erők hivatásos állományával szembeni követelményeket – egyebek mellett – kimondva: „A hivatásos állomány tagjainak önként vállalt élethivatásuk alapján kötelessége a haza és a néphatalom fegyveres szolgálata és védelme, amelyet hűséggel és az önfeláldozásig terjedő odaadással kötelesek teljesíteni.”¹⁶ (Azt hiszem, nem tévedek, ha azt állítom, hogy a tisztikar döntő többsége mind a mai napig becsülettel megfelel ennek a kötelezettségnek, bár ma már a „haza” mellé nem kell odatenni a néphatalmat is! – Sz. M.)

Nos, a fenti statisztikai adatok, s az ebből adódó legfelső szintű döntések is közrejátszhattak abban, hogy 1960 késő őszén – pár héttel az egyéves csapatszolgálatuk letöltésére bevonulásukat követően – az I. éves ETI-s növendékeket felkeresték az illetékes szakemberek, azzal a kérdéssel, hogy hozzájárulnának-e ahhoz, miszerint egy évvel meghosszabbodna a tiszti alapképzésük, de emellett tanárképző főiskolai diplomát is szereznek a tiszti mellett. Szerencsére, a többség rábólintott erre a lehetőségre, így rendkívüli jelentőségűvé válhatott a honvédelmi, valamint a művelődésügyi miniszterek 1961. június 21-én megjelent együttes rendelete, mely szerint az

16 Mucs Sándor–Zágoni Ernő: A Magyar Néphadsereg története. Második, bővített kiadás. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1984. 268. o.

Egyesített Tiszti Iskola (ETI) hallgatói az 1961–1962. tanévtől kezdődően – a képzési idő 1 éves meghosszabbításával – egyszakos tanári, illetve szaktechnikus oklevelet szerezhetnek.¹⁷ Ennek köszönhetően – az 1963. évi tisztavatás „kihagyását” követően –, 1964. szeptember 5-én felavatták az első „négyéves” tiszteket. E lényeges minőségi változást – a tapasztalatszerzés érdekében némi késéssel – az egyik napilap¹⁸ *Tanár a laktanyában* címmel tette közhírré.¹⁹ De ettől fontosabb tény – bizonyítandó e döntés korszakos jelentőségét –, annak számbavétele egykoron, hogy például az 1964–1967 között avatottak közül hányan váltak a későbbi évtizedekben a hadsereg felső vezetőivé!

*

A tisztikar műveltségi helyzeténél – bár az ekkor beindított, soha nem látott haditechnikai fejlesztésnek is nélkülözhetetlen előfeltételévé vált – fontosabb szerepet játszott az egyre veszélyesebb nemzetközi helyzet. A II. világháborút követő ún. hidegháborús évtizedeken belül négy „mélypont”, extra feszültségi periódus alakult ki, s ebből a harmadik éppen 1960–1962-ben, amit olyan események „fémjeleztek”, mint az U–2 amerikai kémrepülőgép lelövése a szovjet légtérben (1960); a kubai és a berlini válság (1961); a „Karib-tengeri-válság” (1962) stb. Emellett, bár amerikai részről 1961-ben lemondtak az ún. *Tömeges elrettentés* (Massive Retaliation) stratégiájáról, de ez a NATO esetében 1967-ig érvényben maradt. Eme nézetrendszer az 1961–1971 közötti évtizedben (a NATO-ban 1967-től) a *Rugalmas Reagálás* (Flexible Response) stratégiája váltotta fel.

Ezzel az amerikai, illetve NATO-stratégiával állt szemben egészen 1964-ig az a szovjet (VSZ) doktrína és hadászati elvrendszer – különösen Nyikita Szergejevics Hruscsov²⁰ hatalomra kerülését követően, aki nagy szerepet tulajdonított a rakéta-atomfegyvereknek –, miszerint az elkövetkező világháború kimenetelét ezek az eszközök fogják eldönteni, tehát az új haderőnemet: a hadászati rakétacsapatokat a többi rovására is fejleszteni kell! A katonai teoretikusok kiemelt figyelmet szenteltek a háború kezdeti időszakának a vizsgálatára, hiszen a korszerű tömegpusztító fegyverek tömeges, meglepetésszerű alkalmazása már a háború kezdetén elérhetővé teszi az alapvető politikai és katonai célokat. Azonban az 1964–1985-ig érvényben lévő új szovjet (VSZ) katonai doktrínát a Nyikita Szergejevics Hruscsovot le-, illetve felváltó Leonyid Iljics Brezsnyev²¹ és az őt támogató katonai erők elgondolásai határozták meg. Így, ebben a periódusban – a hadászati rakétacsapatok mellett – ismét egyenrangúnak ismerték el és fejlesztették fokozottan a szárazföldi, a légi, illetve a haditengerészeti haderőnemeket is. Az új szovjet (VSZ) doktrína szintén elismerte

17 Csendes László–Gellért Tibor: *Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990*. HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1993. 243. o.

18 *Tanár a laktanyában*. Népszava, 1965. augusztus 8. 3. o.

19 Egy szerénytelen adalék: én is azon szerencsések egyike vagyok, akiket érintett ez a döntés. Néhány héttel tiszti szolgálatom megkezdése után, mint az egri 6. gl. ezred tisztesképzésének parancsnokát a lóképzési elméleti foglalkozásomat ellenőrző Virágh László alezredes, ezredparancsnok-helyettes a következő tiszti gyűlésen ódákat zengett kiforrott módszertani fogásaimról – én, meg égtem, mint a rongy, s csak azért nem bújtam a szék alá, mert felállított –, pedig én csak azt tettem némi automatizmussal, amit az ETI-n 3 év alatt belém vertek! Igaz, ennek áldásos következményeit máig élvezem! Sz. M.

20 Hruscsov, Nyikita Szergejevics (1894–1971) az SzKP első titkára (1953–64), miniszterelnök (1958–64) <http://www.rev.hu> (A letöltés ideje: 2007. 01. 18.)

mind a világ-, mind a helyi háborúk lehetőségét, amelyeket tömegpusztító, vagy hagyományos fegyverekkel vívhatnak meg. A két világrendszer közötti háborút viszont csak koalíciós jellegű világháborúként tudták elképzelni, ahol a hadviselő felek az atom-, rakéta-, biokémiai és sugárfegyverek, valamint kozmikus és egyéb katonai eszközeik teljes arzenálját bevetik. Az atomcsapásokat elsőként végrehajtó fél meghatározó hadászati előnyhöz juthat, ezért döntő jelentőségű az erők és eszközök magas szintű harckészültsége. Ugyanakkor egy elkövetkező világháború kezdődhet hagyományos eszközökkel, amit követhetnek az atomfegyverek korlátozott, később korlátlan alkalmazása, majd a befejező haditevékenységek.

*

Nos, ilyen körülmények között és ilyen céllal kellett hatalmas ütemben fejleszteni a Magyar Néphadsereget, s kialakítani az azt minden szinten eredményesen vezetni képes tisztikart. Új fegyvernemek születtek, megszüntetett szakcsapatokat állítottak ismét rendszerbe, ami kihatott a tisztképzési paletta színesítésére is. Például – több más mellett – megkezdődött a légvédelmi rakétacsapatok, illetve – részben folytatódott – a felderítőcsapatok tisztjeinek alap- és felső szintű képzése.²² E magasabb szintű képzés garanciáját képezte az az 1961. december 14-én kelt 0749. számú honvédelmi miniszteri parancs,²³ mely szerint a kormány kinevezte az Egyesített Tiszti Iskola rendkívül népszerű parancsnokát, Köteles Jenő²⁴ vezérőrnagyot az MN kiképzési főcsoportfőnökének, a Katonai Tanács tagjának.

Időközben tovább növekedtek a szövetséges igények, amik óhatatlanul kihatottak a tisztképzésre is. Így, a Czinege Lajos vezérezredes által a Politikai Bizottság számára szeptember 6-án 00603/962. számon felterjesztett jelentésből²⁵ szerezhethünk tudomást arról, hogy a magyar honvédelmi miniszter és vezérkari főnöke augusztus 22-én, valamint 24-én Moszkvában konzultált Grecsko marsallal – egyebek között – az MN harckészültségének erősítésére, perspektivikus fejlesztésére vonatkozó elgondolásokról. Ennek során – sok más mellett – a szovjet védelmi miniszter azzal a javaslattal állt elő, hogy az MN 1964. őszig 85 500 főben engedélyezett békelétszámát 1965 őszére fel kell fejleszteni 88 000–90 000-re, 1970-re pedig a 92 000–95 000 főre. Természetesen, az „M”-hadrendnek is ennek megfelelően kell változnia.

*

21 Brezsnyev, Leonyid Iljics (1906 /az új naptár szerint 1907/–1982) politikus, a Szovjetunió marsallja és négyszeres Hőse. 1964–1982: az SZKP főtitkára; 1960–1964, illetve 1977–1982: a Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnöke. http://hu.wikipedia.org/wiki/Loonyid_Bresnyev (A letöltés ideje: 2007. 01. 18.)

22 Somkutas Róbert: *Álcaruhában. Fejezetek a hadműveleti-harcászati és csapatfelderítés történetéből (1945–2000)* Zrínyi Kiadó, 2014. 110. o.

23 HL MN 1967/T – 95. ő. e. (1961. 12. 14.), illetve HL HM Titkárság 1961/35/10. ő. e. I. cs. A HM 44. sz. Tiszti Parancsa (1961. 12. 15.)

24 Köteles Jenő (1914–1966) altábornagy, a Magyar Néphadsereg egyik legnépszerűbb tábornoka, az Egyesített Tiszti Iskola parancsnoka, majd kiképzési főcsoportfőnök, a honvédelmi miniszter első helyettese, a ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetésje.

25 HL MN 1962/T – 1. ő. e. (1962. 09. 06.)

A Magyar Néphadsereg jövője szempontjából meghatározó jelentőségű volt, hogy az 1962. november 20–24-e között üléselő MSZMP VIII. kongresszusa határozatban kívánta rögzíteni a fegyveres erők fejlesztésével kapcsolatos feladatokat. Ennek előkészítése jegyében a HM felterjesztette a „JELENTÉS A MSZMP POLITIKAI BIZOTTSÁGÁNAK a Magyar Néphadsereg helyzetéről és a további feladatokról.” című anyag „Tervezet”-ét.²⁶ E részletes okmány meglehetősen nagy terjedelmel foglalkozott a „káderhelyzettel” is. Czinege vezérezredes a hivatásos és tartalékos tiszti hiány megszüntetésével, valamint a mennyiségi és minőségi káderképzéssel összefüggésben fogalmazta meg javaslatait. Ezek lényege: mivel egyre nő a polgári élet munkaerő-szükséglete, így évről évre szűkül a hivatásos állomány utánpótlási bázisa. Ezért szükséges, hogy a párt, az állami és a társadalmi szervezetek aktív bevonásával jelentősen megjavuljon az ez irányú toborzómunka. Ennek érdekében szükséges középiskolai katonai kollégiumok folyamatos létrehozása is, illetve az Egyesített Tiszti Iskola befogadóképességét mintegy 2500–3000 főre növelni. A tisztképzés (elsősorban technikai) színvonalának emelése érdekében, az eddig csapatszolgálatra fordított 1 évet is a szakoktatásra kell fordítani; az állandóan növekvő mérnökszükséglet biztosítása érdekében az évente egyetemre küldendő 60 tiszten kívül, célszerű további 50–60 egyetemistával ösztöndíjszerződést kötni. Ennek következtében, az egyetemekről 1967-ig kibocsátandó több mint 400 mérnöktiszttel együtt a hadsereg mérnökszükséglete 1964-től folyamatosan biztosítva lesz. A mérnökképzést továbbra is az egyetemekre tervezik, míg a hadmérnöki és a mérnökparancsnoki szakosított képzést az egyetemisták a hadseregen belül kapják meg; mivel a hivatásos tisztek szervezett továbbképzése mind létszám, mind színvonal tekintetében elmarad a követelményektől, szükséges megszervezni az akadémiát végzett tisztek és a mérnökök továbbképzését is.

1964 februárjában a Személyügyi Főcsoportfőnökség az MN tiszti állományának adta alapos elemzését.²⁷ Ebben megállapította, hogy a rendszeresített 17 647 hivatásos tiszti keret 89,5%-os feltöltöttségű. Ezen belül még nagyobb volt a probléma, hiszen – csak részben érthető módon – éppen a kulcsterületeken volt nagyobb a hiány: így például a rakéta- és légvédelmi rakétatüzérségnél 23,2%; a híradóknál 23,4%; a páncélos- és harcjárműszolgálatnál 19,6, illetve a légierőnél 15,1%. A meglévő nagymérvű hiány pótlása céljából, bár növelték a tiszti iskolák növendéki létszámát, de az 1800 fő csak fokozatosan lép be 1968-ig, illetve az alhadnagyi tanfolyam 50 fője sem végez 1965 előtt. A beiskolázási létszám, illetve a várható természetes fogyaték figyelembevételével, mindössze 1970-re érhető el a 96–98%-os feltöltöttség.

A Személyügyi Főcsoportfőnökség 1964 júniusában 001277/1964. számon ismét összeállítást készített az MN tiszti és tiszthelyettesi állományának helyzetéről.²⁸ Itt most csak egyetlen fontos táblázatot célszerű idézni, hiszen jelentős sikereket mutat a tisztek műveltségi szintjének emelésére irányuló erőfeszítések terén, bár egy kicsit „elkapkodták” a közreadását, hiszen szeptember közepén már érzékeltethették

26 HL MN 1962/T – 5/b. ó. e. (1962. november)

27 HL MN 1964/T – 12. ó. e. (1964. 02. 12.)

28 HL MN 1964/T – 12. ó. e. (1964. június)

volna a „négyéves képzésben” részt vett első tiszti „sorvány” pozitív hatását is, különösen a felsőfokú végzettségűek vonatkozásában!

3. táblázat

<i>Iskolai végzettség</i>	<i>1956-ban</i>	<i>1959-ben</i>	<i>1964-ben</i>	<i>1956-hoz viszonyítva</i>
6 általános	26,7%	19,0%	7,2%	-73,1%
8 általános, vagy 4 közép	52,0%	60,1%	49,2%	-5,4%
érettségizett	12,2%	16,5%	35,9%	+294,2%*
egyetem, főiskola	9,1%	4,4%	7,7%	-15,4%

* Az iratban tévesen 194,2%

A jelentés szerkesztői azonban siettek hozzáfűzni, hogy érzékelhető javulás várható mind az érettségizettek (a tisztek mintegy 12%-a jár középiskolába, így 3–4 éven belül a tisztikar közel fele rendelkezik majd érettségivel), mind az egyetemet, főiskolát végzettek (ekkor 1290 tiszt tanult felsőoktatási intézményben) terén. (425. f.).

Hasonlóan pozitív a tendencia a katonai műveltség megszerzése terén is (426. f.)

4. táblázat

<i>Katonai végzettség</i>	<i>1956-ban</i>	<i>1959-ben</i>	<i>1964-ben</i>	<i>1956-hoz viszonyítva*</i>
Szovjet akadémiai	0.5%	1.2%	1.6%	3.2x
Hazai akadémiai	2.0%	6.0%	11.8%	5.9x
Főtiszti, ezred-, illetve magasabb parancsnoki tanfolyami	2.2%	2.8%	4.7%	2.1x
Továbbképző tiszti iskolai	15.4%	18.3%	12.2%	0.79x
Fegyvernemi tiszti iskolai	54.8%	50.8%	48.8%	0.89x
6 hónapnál rövidebb tanfolyami	22.2%	18.4%	13.8%	0.62x
Nincs katonai végzettsége**	2.9%	2.5%	7.1%	2.4x

* Az eredetitől eltérő viszonyszámok

** Ez a nagyszámban beáramló orvosoknak, mérnököknek tudható be

A katonai műveltség „megugrása” annak köszönhető, hogy 1959–1964 között 13 fő végezte el a „Vorosilov” Vezérkari Akadémiát, 51 tiszt különböző szovjet akadémiát, 991 fő a Zrínyi Akadémiát, valamint 576 fő valamilyen egyetemet, vagy főiskolát.

*

Nos, elérkezett az oly’ régen várt 1964. szeptember 5-e! Ezen a napon avatták tisztté – első alkalommal, a magasabb műveltségű tiszti generáció biztosítását garantálandó –, a 4 éves képzésben részt vett, s a tiszti diploma mellett általános iskolai tanári, illetve szaktechnikusi oklevéllel rendelkező tiszteket.²⁹ Az ezzel összefüggésben 1964. szeptember 5-én kiadott 29. számú miniszteri parancs³⁰ is hangsúlyozta: „Néphadseregünk alakulatai fokozott várakozással tekintenek Önökre, hiszen az Egyesített Tiszti Iskola első alkalommal bocsát ki olyan tiszteket, akik nemcsak tiszti, hanem felsőfokú technikumi, illetve

tanári képzéssel is rendelkeznek.” (Elnézést a szerénytelenségért, de az a megtiszteltetés ért, hogy az újonnan avatott tisztek nevében én mondhattam erre a válaszbeszédet. S, a „minőség”? Például az ekkor végzett 20 fős L-41 szakaszból – néhány társunk korai halála ellenére – 1 ért el főhadnagyi, 2 őrnagyi, 5 alezredesi, 11 ezredesi és 1 altábornagyi rendfokozatot. – Sz. M.)

Ennek ellenére a tiszti minőség javítása folyamatosan napirenden volt. Így, például Csémi Károly vezérőrnagy, vezérkari főnök, miniszterhelyettes, a honvédelmi miniszter 020/1965. évi parancsa alapján, a december 14-én 04120/VK.1. Csfség-65. számon a HM. Katonai Tanácsa elé terjesztette az 1966–1970-ig terjedő Hadtudományi Kutatómunka Távlati Tervét.³¹ Ezt az MN-ben folyó tudományos kutatómunka alapvető tervezési okmányául szánták, s mint ilyet, minden szintre és szervezetre kötelező érvényűnek. Ebben – sok más mellett – a IV. fejezet keretében tárgyalták a tiszti kiképzés és továbbképzés rendszerének korszerűsítését.

*

A Vezérkar „3” (Szervezési és Mozgósítási), valamint a „4” (Anyagtervezési) Csoportfőnökségeinek adatai alapján, 1966. januárban 0040/Kgs.-1966. számon, egy „KÜLÖNÖSEN FONTOS! SZIGORÚAN TITKOS!” összeállítás készült az MN helyzetének fontosabb mutatóiból.³² Ebből kitűnik, hogy a tiszti beosztások feltöltöttsége 1966. január 1-én 90,7%-os (16 200 fő) volt. (Ezen belül – talán nem is annyira érdekes módon –, amíg a „harcoló csapatoknál”, azaz az 5. Hadseregnél 86,5, illetve az Országos Légvédelmi Parancsnokságnál 85,7%-os volt a feltöltöttség, addig a kiképzési főcsoportfőnök alárendeltjeinél 171,5 (!), a pénzügyi főnökénél 100, a politikai főcsoportfőnök alárendeltjei esetében 97,3%-ot tett ki ez az érték. (88. f.) – Sz. M.). E tiszti hiányok rövidebb-hosszabb távú megszüntetése érdekében a jelzett időpontban a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián 966 nappali, vezényelt és levelező hallgató, valamint 1683 növendék az Egyesített Tiszti Iskolán és további 230 növendék tanult a Kilián György Repülő-tiszti Iskolán. (96. és 89. f.).

Az is kezdett mind egyértelműbbé válni, hogy bár a négyéves, kétdiplomás képzés bevezetése jelentős kezdeti sikereket hozott a kibocsátott tisztek műveltségének fokozása, valamint a pálya vonzóbbá tétele terén, ennek ellenére az is bebizonyosodott – a kor egyik legnépszerűbb költője, Váczi Mihály szavaival –, hogy „Még nem elég!” Magát a tiszti alapképzést is főiskolai szintre (rangra?) kell emelni!

* * *

Az 1960-as évtized első felében talán ezek voltak azok a legjelentősebb nemzetközi politikai viszonyok, valamint a Magyar Néphadsereg tiszti „káderhelyzetének” legfontosabb elemei – esetleg azok részei –, amelyek parancsolólag hozták létre 1967 őszén a három katonai főiskolát.

29 Csendes – Gellért: i. m. 273. o.

30 HL MN 1965/Ny – 20. ő. e. (1964. 09. 05.)

31 HL MN 1965/T 101. ő. e. (1965. 12. 14.)

32 HL MN 1966/T – 2/I. ő. e. (1966. január)